

א. כשהעורף הופך לחזית – מבוא

יותר משנה חלפה מאז מלחמת לבנון השנייה. אחד ההיבטים הבולטים והמדוברים ביותר בקשר למלחמה זו היה מקומו וחשיבותו של העורף במערכה. מאז מלחמת העצמאות לא חווה העורף הישראלי מתקפה מסיבית כל כך בזמן קצר כל כך. עם זאת לא הייתה זו הפעם הראשונה שהעורף הישראלי הותקף כחלק ממלחמה או מעימות עם האויב: בשנות החמישים חדרו הפדאיון ליישובים ישראלים ופגעו בהם, במלחמת ההתשה נורו פגזים לעבר יישובים בעמק בית שאן ועמק הירדן, בראשית שנות השמונים הופגזה קרית שמונה בקטיושות, בתחילת שנות התשעים פגעו הסקאדים מעיראק במרכז הארץ, ובראשית שנות האלפיים פגעו מחבלים מתאבדים בלב הערים.

למונח 'עורף' בהקשרי ביטחון שתי משמעויות עיקריות. האחת, משמעות צבאית. הכוונה לגורמים ולכוחות המסייעים שאינם לוחמים בחזית, ותפקידם לתמוך בלחימה תמיכה לוגיסטית, מודיעינית וכדומה. כוחות אלו הם חלק בלתי נפרד ממאמץ הלחימה, כדברי דוד המלך: 'כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו' (שמואל א ל, 24). בלעדי השומרים על הכלים בעורף לא הייתה ללוחמים אפשרות להילחם (מצודת דוד על הפסוק).

המשמעות האחרת והרלוונטית לענייננו היא המשמעות האזרחית: מרחב החיים, ובכלל זה ריכוזי האוכלוסייה, התעשייה והמשק במדינה, כלומר אותו מרחב אזרחי שההגנה על קיומו היא בדרך כלל ההצדקה המוסרית ללחימה. הגורמים האזרחיים אמורים לסייע למאמץ המלחמתי בכוח אדם, באספקה ובייצור, אך חשוב לא פחות – בעמידות פסיכולוגית ובתמיכה מורלית עד לסיום הלחימה.

בעבר ספג העורף פגיעות מסוימות, ובכל זאת עיקר הלחימה היה בחזית. שם התרכזו רוב הסיכונים, ואילו העורף נדרש בעיקר לתמוך בחזית. תחילת השינוי הסתמנה במלחמת המפרץ בשנת 1991, שבה התנהלה המלחמה לראשונה (מבחינת ישראל) בעורף בלבד. במלחמה זו נורו כארבעים טילי סקאד על ערי ישראל, ולראשונה עמידות העורף היא שהייתה למעשה גורם ההכרעה העיקרי. באנתיפאדה הראשונה ובעיקר בשנייה נעשה שימוש במחבלים מתאבדים ובפיגועים המוניים בלב הערים, וגם אז הפך העורף לחזית חשובה בעימות. במלחמת לבנון השנייה התנהלה העימות עם

החזבאללה בשתי חזיתות בעת ובעונה אחת: בחזית הצבאית נלחמו כוחות צה"ל בלבנון ובחזית האזרחית נורו טילים על העורף הישראלי. האפשרות להכריע את המערכה על ידי פגיעה בעורף קיימת למעשה מאז המצאת המטוס ונוסתה מאז מלחמת העולם הראשונה.¹ הנחת המוצא היא שהעורף האזרחי עלול להיות החוליה החלשה. הנחה זו מקבלת משנה תוקף בישראל, הסובלת מרגישות רבה יחסית לפגיעות בנפש.² לנוכח ניסיון העבר, התפתחות האמצעים הטכנולוגיים ובמידה מסוימת גם בעקבות התוצאות של מלחמת לבנון השנייה יש להניח שגם במלחמות ובעימותים הבאים, העלולים להתחולל בין מדינת ישראל לאויביה, חלק ניכר מהעימות יתרחש בעורף, והאזרחים יהיו נתונים לסיכון הולך וגובר, לעתים אף רב יותר מהחיילים בחזית. דוגמה לכך אפשר לראות גם בימים אלו במצב הביטחוני בשדרות וביישובי עוטף עזה. הפגיעה בעורף באמצעות מתקפת הרקטות המתמשכת על יישובים אלו נועדה להשפיע על מצב העימות בין ישראל לפלסטינים.

שינוי אחר באופי העימותים הוא התמשכותם בעצימות משתנה. שלא כמו במלחמות הקודמות, שהסתיימו בהסכמי הפסקת אש ולאחריהן השתררה תקופת רגיעה, העימותים עם הפלסטינים ועם החזבאללה מאופיינים בהמשכיות לאורך שנים ובעצמת עימות המשתנה מזמן לזמן. חלק מההבדל בין אופי העימות בעבר לבין אופיו בהווה נעוץ בעובדה שהעימות איננו בין מדינות אלא נגד ארגוני טרור, אולם גם במצב לחימה נגד מדינת אויב רב האיום על העורף כיום מבעבר.